

Surmounting Sinat Chinam

ג' שבועות

1, שפתי חיים ז"ל רצב

2 חטאי דור מקדש ראשון לעומת חטאי דור מקדש שני

"מקדש ראשון מפני מה חרב? מפני ג' דברים שהיו בו, עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים... אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצוות ובגמ"ח מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת חנם ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד ג' עבירות ע"ז ג"ע שפ"ד, רשעים היו אלא שתלו בטחונם בהקב"ה אחאן למקדש ראשון, דכתיב ראשיה בשוחד ישפוטו וכהנייה במחיר יורו ונביאיה בכסף יקסומו ועל ה' ישענו לאמר הלא ה' בקרבנו לא תבוא עלינו רעה" (יומא ט:).

3 הגמרא ח"ק

ובאמת כך מפורש בגמ' ביומא (ט ע"ב), מימרא ידועה אלא שאין מתבוננים בה כראוי - וז"ל הגמרא: "אבל מקדש שני שהיו עוסקים בתורה ובמצוות ובגמילות חסדים מפני מה חרב, מפני שהיתה בו שנאת חנם", עכ"ל הפלא ופלא! בו בזמן שהיו עוסקים בגמילות חסדים היתה בס שנאת חנם! הרי לך שגמילות חסד עם הזולת ושנאת חנם - אינם מהווים סתירה, ויכולים לדור בכפיפה אחת בגוף אחד!

"כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו מעלה עליו הכתוב כאילו הוא החריבו" (ירושלמי יומא פ"א ה"א) - חז"ל הטילו את אחריות החורבן על כל דור שלא נבנה ביהמ"ק בימיו, שכן אותן הסיבות שגרמו לחורבן, תיקונן יגרום לבנינו מחדש. וכך אנו מתפללים (תפילת מוסף דרגלים): "ואין אנחנו יכולים לעלות ולראות מפני היד השלוחה במקדשך" (יש גירס'): "מפני היד שנשתלחה במקדשך", "שלוחה" - לשון הווה, כלומר, אותה היד שנשתלחה בעבר היא גם שלוחה כעת בהווה, ומונעת את בנינו - מפני חטאינו. ההשלכות שגרמו לחורבן עדיין קיימות בעינינו, לפיכך הצער אינו רק על חורבן הבית בעבר, אלא גם על אזלת ידינו שלא זכינו לחזור ולבנותו.

אבילות על ירושלים תובעת מעמנו את תיקון הפגמים שגרמו לחורבנה. כוראי שאנו בוכים ומצטערים באבלנו, אבל אין די בזה, האבילות צריכה להיות מצוה פעילה המביאה לידי תוצאות חיוביות, וזה יעשה, כאמור, ע"י התעמקות

בסיבות החורבן ואריכות הגלות, שתוצאותיהן נמצאות וקיימות בנו עד היום, וע"י כך נדע להסיק את המסקנות במה וכיצד לתקן.

4

בתקופת חורבן מקדש ראשון, למרות חומר עבירותיהם, הרגישו שהשכינה שורה בקרבם, ומידת הבטחון היתה מורשת בהם - "על ה' ישענו". מידה זו הביאה אותם לידי אמונה ודביקות בה' - "הלא ה' בקרבנו", וכסבורים היו שדי בדביקות זו, שתכסה על חטאייהם ולא תבוא עליהם רעה.

"ראשונים שנחלה עוונם נתגלה קיצם אחרונים שלא נתגלה עוונם לא נתגלה קיצם" - חטאי הראשונים היו גלויים וברורים לעין כל, ומכיון שעוונם היה גלוי להם, ומתוך שהכירו חטאם, גברו בהם השאיפות לתיקון הפגמים, וע"כ היו יותר קרובים לתשובה. לעומת דור האחרונים - דור שהיתה בו שנאת חנם, מעשיהם חיצוניים היו, מחופים בתורה מצוות וגמ"ח, לא הכירו כלל את חומר חטאם, וממילא היו רחוקים מתשובה, ועל כן לא נתגלה קיצם. "אמר ר"י טובה צפורן של ראשונים מכרישו של אחרונים" - הציפורן היא איבר חסר חיות וטפל לגוף ומיותר, שהרי נחתך ומושלך, לעומת הכרס המכילה איברים חיונים באדם, ואעפ"כ טובה צפורן של ראשונים.

5 דור מקדש ראשון - עבודת ה' בפנימיות

* הגר"א ז"ל (ביאורי אגדות רבב"ח) מבאר בדרך אחרת את ההבדל בין ראשונים לאחרונים. "והטעם כי הראשונים היו מעשיהם הטובים טמונים, ועונותיהם גלויים, כי לבם היה טוב, ואחרונים להיפך, ורחמנא לבא בעי". ומביא סימוכין לכך מהגמ' (סנהדרין קו:): "בשני דרב יהודה כולי תנאי בנויקין ואנן קא מתנינן טובא בעוקצין, וכי הוה מטי רב יהודה אשה שכובשת ירק בקדירה וכו' אמר הוית דרב ושמואל קא חזינא הכא (שלא היה יודע רב יהודה למה הן טהורין)! ואנן קא מתנינן בעוקצין תלת סרי מתיכתא (י"ג ישיבות

היו עוסקין בעוקצין והיו יודעין אותן יפה, ואפ"ה דורו של ר' יהודה היו חסידים יותר) ורב יהודה שליף מסאני ואתא מטרט ואנן צוחינן וליכא דמשגח בן (ר"י) רק חלץ נעלו וירדו גשמים ואילו אנו מתפללים וצועקים ואין הקב"ה משגיח בנו) אלא הקב"ה ליכא בעי דכתיב וה' יראה ללבב".

הקב"ה חופש כל חדרי בטן, אמת המידה של הקב"ה היא יראה פנימית בתוך הלב, ולא כבשר ודם שמודדים ערך האדם לפי מעשים חיצוניים. הפרשי הדורות ומדרגותיהם, בין דורו של רב יהודה לדורות שאחריו, נמדדים בטוהר הלב, עד כמה יש יראה פנימית - רחמנא ליכא בעי.

6

לאור זה מבאר הגר"א ז"ל את ההבדל בין דור מקדש ראשון - לדור מקדש שני. מעלתם של דור מקדש ראשון, למרות גודל חומר עבירותיהם, לבם (פנימיותם) שהיה מלא באמונה ובטחון, ורחמנא ליכא בעי, משא"כ דור מקדש שני לבם היה פגום - שנאת חנם, ורק את חיצוניותם חיפו בתורה ומצוות וגמ"ח.

הקנאה והשנאה נובעות מחוסר אמונה

מוסיף הגר"א: "ואמרו ראשונים שהיה בהם ע"ז וג"ע וש"ד אלא שחלו בטחונם בהקב"ה, נמצא כי מעשיהם רע מאוד שכולן ביהרג ואל יעבור, ולבם היה טוב מאוד שמעלת הבטחון על כולם כנ"ל, והאחרונים עסקו בתורה ובגמ"ח ומפני מה חרבה, מפני שנאת חנם ללמדך ששקולה שנאת חנם וכו' כמ"ש (ברכות סג.) איזה פרשה קטנה וכו' ואהבת לרעך, והוא מחוסר הבטחון שכל הקנאה והשנאה ממנו".

האבן עזרא (שמות כ, יד) מבאר את חומרת איסור "לא תחמור". האין יתכן שאדם לא יחמוד דבר יפה בלבו מה שהוא נחמד לעיניו, וביאר זאת "כמו הכפרי לא יחמוד את בת המלך כי יודע שזה לא יתכן, כך כל משכיל צריך שידע כי ממון לא ימצאנו אדם בעבור חכמתו ודעתו רק כאשר חלק לו השם".

ביאור הדברים: כל נבוא מקבל תפקיד מיוחד בעבודת ה', וזהו חלקו מתוך כלל העבודה שנמסרה לכלל ישראל, ולכל אחד נתון ה' את כל האמצעים והכלים הדרושים לו - הן בכשרונות, והן בתכונות נפש, והן ברכוש - כדי שיוכל למלא את תפקידו המיוחד לו - בשלימות, לכן אין לאדם לחמוד את חלק חברו, כי כל האמצעים והכלים שקיבל חברו, מתאימים אך ורק לחברו לאור תפקידו בעבודת ה', ואין חלק חברו מתאים לו כלל לפי חלקו שלו בעבודת ה', כמו שאין אדם חומד בגד חברו שאינו מתאים לפי גזירת מדתו.

וכך יש לכאר את המשנה (אבות פ"ד מ"א) "איזהו עשיר השמח בחלקו", אין הכוונה לציין רק את מעלת המסתפק במוטע, אלא מעלת "השמח בחלקו".

דור מקדש ראשון, אמנם עברו על ג' עבירות חמורות שהן ביהרג ואל יעבור, עם כל זאת בפנימיותם היו חדורי בטחון ואמונה בה', ובטחון זה הוא גם שהולך אותם שולל שסברו שבגלל מידה טובה זו שיש בהם לא יענשו על העבירות שבידם. ומאיידך כיון שהפנימיות היתה טובה, וגם הכירו את חומרת עונותיהם, הדרך לחזור בתשובה היתה סלולה וקלה יותר.

כרם דור מקדש שני, על אף שהיו עסוקין בתורה ומצוות, אבל תלמודם וקיום המצוות היו חיצוניים בלבד, בו בזמן שחטאיהם נבעו מפנימיותם, שהיו שקועים בשנאת חנם, הנובעת, כאמור, מחוסר אמונה ובטחון בה', ששקלוה חז"ל כנגד ג' עבירות שהן ביהרג ואל יעבור, כי אילו היו יודעין שאלו הכלים הניתנים להם לצורך חלקם ותפקידם בעבודת ה', לא היו באים לחטא של שנאת חנם, לדחוק את רגלי חבריהם. אך חוסר האמונה ובטחון בה', הוא שהביא אותם לחטא חמור זה, שכתוצאה מכך נחרב בית מקדש שני.

סיבות החטא של תקופת דור מקדש ראשון

9 יש להבין, אם לכם של ראשונים - דור חורבן מקדש ראשון - בפנימיותם היה טוב, חדורי אמונה ובטחון, הכיצד נכשלו בעונות כה חמורים כע"ז ג' ושפ"ד?

המפתח להבנת מהות תקופת דור חורבן מקדש ראשון, נבין עפ"י הגמ' (סנהדרין קב:):

"כי רב אשי אוקי אשלשה מלכים" (כאשר רב אשי למד את המשנה בסנהדרין בפרק חלק, ג' מלכים אין להם חלק לעוה"ב - ירבעם אחאב ומנשה) "אמר למחר נפתח בחברין" (אמר רב אשי לתלמידיו: למחר נדרוש בחברינו. שהיו ת"ח כמותנו ואין להם חלק לעוה"ב) "אתא מנשה איתחזי ליה בחלמיה" (בא מנשה בחלום אל רב אשי) "אמר חברך וחבירי דאבוך קרית לן?" (א"ל מנשה, וכי סבור אתה שנהיה חבריך וחברי אביך) "מהיכא בעית למישרא המוציא?" (מנשה שאלו מאיזה מקום בפת צידך להתחיל לבצוע המוציא) "א"ל לא ידענא א"ל מהיכא דבעית למישרא המוציא לא גמרת וחברך קרית לן?" (א"ל מנשה, מהיכן להתחיל לבצוע המוציא אינך יודע וחברך אתה קורא לנך) "א"ל אגמריה לי ולמחר דרשינא ליה משמך בפרקא" (א"ל רב אשי לתלמידיו, ולמחר אדרוש זאת בבהמ"ד בשמך) "א"ל מהיכא דקרים בישולא" (א"ל מהיכן שפעת נקדם תחילה) "א"ל במחר דחכימתו כולי האי מ"ט קא פלחיתו לע"ז" (שאלו רב

אשי, מאחר שהייתם חכמים גדולים למה עבדתם עבודה זרה) "א"ל אי הות התם הות נקיטנא כשיפולי גלימא ורהטת אבתראי" (א"ל אם היית בדורינו אזי היית מגביה שפת חלוקך מבין רגליך כדי שתהא קל דרוץ והיית רץ אחרי מפני יצר עבודת כוכבים שהיה שולט).

המהר"ל (נצח ישראל פרק ג') מבאר: "רב אשי היה סובר כי היו טועים אחרי הע"ז, ולא היה הדבר הזה משום יצרם הרע שהיה גובר בהם, רק בשביל שלא היו חכמים כ"כ ולכן טעו אחרי הע"ז. והשיב לו כי דבר זה אינו, כי חכמים היו, רק בשביל שהיה יצה"ר גובר בהם היו עובדים ע"ז ואילו היה הוא באותו דור היה רץ אחריה והוה נקיט כשיפולי דגלימא".

שני סוגי יצר הרע - הרוחני והטבעי

נבאר את דברי המהר"ל עפ"י דברי הגר"י סלנטר ז"ל ב"אגרת המוסר":

בכל אדם טבועים שני סוגי יצרים, יצר הרע - טבעי, ויצר רע - רוחני ומביא שתי דעות הסותרות מהו יצר הרע: האחת, הוא כח טומאה - מלאך או שטן, המפתים את האדם לעשות עבירות, דהיינו יצר הרע רוחני. והידיעה השנייה, יצה"ר הטבעי, הוא כח תאוות האדם הטבועות בו.

וכתב הגר"י ז"ל, כי שתי השיטות נכונות המה. ישנו יצר טבעי - שהן המידות הטבועות באדם היו לטוב והן למוטב, ועל האדם לכוון את כל תכונותיו ומידותיו לאפיק טוב, ויש כאדם גם יצר רוחני, מלאך רע המפריעו בעבודת ה', ולעומת זאת מלאך טוב המסייעו. ומביא הוכחה לכך, שאילו היצר היה רק רוחני - מלאך, אזי נסיונות בני אדם היו צריכים להיות שווים, והרי רואים שכל אחד נדבק לעבירה אחרת, וכן בכלל העבירות אין עבירה דומה לחברתה, ואילו היה יצה"ר רק כח טומאה המפתהו מרוע לא ילפף את כל בני האדם בשוה. אכן באדם טמון גם יצה"ר הטבעי, לפי כוחות התאוה הטבועים באדם, ואין כל מידות ותכונות בני אדם שוות המה. ומאיידך אנו רואים גם בני אדם שעושים עבירות חמורות, שאדרכה העבירות מנוגדות לתאוותן, אין זאת כי אם כח הטומאה - יצה"ר הרוחני - המפתהו להרע גם כנגד טבע מידותיו.

נסיונות דור מקדש ראשון - יצה"ר רוחני נסיונות דור מקדש שני - יצה"ר טבעי

לאור זאת נבין את חטאי הראשונים, אשר לכם היה טוב, הם עקרו מלכם את יצר הרע הטבעי וכל מלחמתם היתה עם יצה"ר הרוחני. דור המלך אמר "ולבי חלל בקרבי" (תהלים קט, כב) ואמרו חז"ל שהרג את יצר הרע שבלבבו (עי' ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה), וכיצד נכשל בחטא בת שבע למרות שהרג את יצה"ר בלבבו? "ויתהלך על גג בית המלך וירא אשה רוחצת מעל הגג"

(שמואל-ב, יא, ב), ואמרו חז"ל (סנהדרין קז). בא שטן - יצה"ר רוחני בדמות ציפור, דוד שלח בו חץ כדי להורגו, והחץ שבר מחיצה ונתקלו עיניו בכת שבע, מיד "וישלח דוד וידרוש לאשה" (שם). זהו יצה"ר רוחני שמביא לאדם נסיונות, והנסיונות הם קשים, ההתמודדות בין מלאך לאדם זו דרגא גבוהה מאוד! אותנו אין היצה"ר צריך להכשיל בנסיונות כה גדולים, אצלנו המערכה היא נגד יצה"ר הטבעי שבלבנו. וזה לעומת זה, ככל שהנסיונות גדולים יותר כך גם העונש קטן יותר, ומאיידך גם השכר לבחירה לטוב גדול יותר.

על כן אנו משתוממים על חטאי הראשונים ואין אנו מבינים כיצד יתכן הדבר, אם בפנימיותם היו חדורי אמונה ובטחון, הכיצד נכשלו בחטאים חמורים אלו? שהרי אין לנו כל מושג במאבקים נגד היצה"ר הרוחני - מלאך, הם שטיהרו את לבם מיצה"ר הטבעי, ואילו מעשיהם הרעים נבעו מהסתת היצה"ר הרוחני החזק לפי ערך גודל מדרגתם (כמש"א כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו - סוכה נב.), ולכן גם כשנסתלק מהם יצה"ר הרוחני, היו יותר קרובים לתשובה, כי העבירה היתה רק בחיצוניות ולא קלקלה את פנימיותם, כפנימיותם עקרו את יצה"ר הטבעי.

12 אולם דורות האחרונים, נבעו העבירות מיצה"ר הטבעי, קלקול הפנימיות - שנאת חנם, כתוצאה מחסרון אמונה ובטחון בהש"ת, מעשיהם הטובים היו רק חיצוניות, ולכן לא יכלו לעמוד ולהתגונן כנגד יצה"ר הטבעי שהיה טבוע בפנימיותם, ולפיכך דורות האחרונים גם היו רחוקים יותר מתשובה.

ההבדל בין יצה"ר רוחני לטבעי הוא בתשוקה לעשות עבירה

זו היתה תשובת מנשה לרב אשי - לאור דברי המהר"ל - "אי הוית החם הוית נקטית בשפולי גלימא ורהטת אבתראי", כלומר, אצלכם התשוקה לעבירה כה עזה היא, מתוך תשוקה פנימית - יצה"ר הטבעי, עד שהייתם חפצים להסיר את כל המכשולים המונעים מבעד עשיית העבירה, והייתם עושים את כל המאמצים וכל הפעולות כדי שתהיה האפשרות לרץ אחרי העבירה ולהשיגה. ואולם, בדורו של מנשה אמנם ההשפעה לעבירה היתה גדולה ונוראה, אלא שהייתה זו השפעתו של יצה"ר הרוחני - יצה"ר החיצוני, אבל בפנימיותם לא היתה כל תשוקה לעשיית העבירה. ויתירה מזאת, היו שמחים על כל גורם המפריע להם בעשיית העבירה, כי בפנימיותם היו חדורי אמונה ובטחון בהש"ת.

אנשי כנסת הגדולה התפללו על ביטול יצה"ר דעבודה זרה (עי' יומא ס"ט:), כיון שחזו מראש שדורות הבאים לא יוכלו להתמודד עמו. בתקופת דור מקדש ראשון אם אמנם נכשלו במאבק עם יצה"ר הרוחני, מ"מ היה הדבר כרוך במאבק תמידי, ברם דורות האחרונים שהיו שקועים ביצה"ר הטבעי, היו רצים

אחרי הע"ז ללא שום מאבק והתמודדות, מתוך דחיפה פנימית עזה לעשות עבירה. זהו ההבדל המהותי בין דורו של מנשה דור תקופת מקדש ראשון - יצה"ר רוחני, לדורות האחרונים דורו של רב אשי - יצה"ר הטבעי.

המהר"ל מסיף לבאר את שאלת מנשה מהיכן אומרים המוציא, והשיב מנשה מהיכן שנאפה הפת ראשונה שהוא מקום חשיבות של הלחם. וביאור הדבב, מנשה ביקש לומר שלמרות היותם כרוכים אחרי הע"ז, מ"מ הם ידעו והאמינו כי לבראיה יש שורש וראשית; בפנימיותם - אמונתם היתה בבטחון מוחלט בהש"ת, וכל שאיפתם לעבוד ע"ז היתה מיצה"ר הרוחני.

החמדה והתאוה היפך האמונה

הגר"א ז"ל מבאר עוד את חומת חטאים של דורות האחרונים, ונרחיב את דבריו: שורש כל העבירות והחטאים הוא - החמדה. "כא חקוק והעמין על אחת וצדיק באמנתו יחיה" (מכות כד). אמונה היא היפך החמדה, היא מידת ההסתפקות; המאמין ובוטח בה' יודע כי כל אשר נדרש לצורכו ולעבודת ה' שלו הוא מקבל משמים, ואשר לא ניתן לו - אין כלים אלו מחלקו כלל. וכך הם גם סימני הטריפה והטהרה בבהמה ובעופות, עוף הטורף אסור באכילה, סימן שאין בו מידת ההסתפקות אלא אדרבה יש בו מידת החמדה והתאוה. סימני הטהרה בבהמה מפרסת פרסה, סימן שאינה דורסת וטרפת אלא גדלה על אבוסה, וכך הוא גם הסימן של מעלה גרה שמסתפקת באוכל שבקרבה. כי ודאי מי שיש לו הרבה מאוד יותר על מידת סיפוקו והוא מסתפק בכך, כודאי שאין זו ממידת ההסתפקות, רק מי שמסתפק כדי סיפוקו זוהי ממידת ההסתפקות (וגם "גרה" הוא מעה שהוא ד' אירסין, מידת מונו בצמצום של העני ביום אחד כמ"ש בפאה פ"ח).

ועל כן דורות הראשונים שבפנימיותם היו חדורי אמונה ובטחון, ורק כמעשיהם החיצוניים נכשלו בעבירות, גלו לגי מלכויות שנמשלו לג' בהמות שסימן טומאה שלהם מבחוץ שאינן מפריסות פרסה, וסימן טהרה שלהם בפנים שמעלות גרה (עי' ויק"ר פ"ג יג את הגמל זו בכל, את השפן זו מדי, ואת הארנבת זו יון), שכאמור סימן זה הוא מידת ההסתפקות - אמונה. אבל דורות האחרונים שנתקלקלו בשורש האמונה - בפנימיותם, מעשיהם הטובים היו רק בחיצוניות, גלו למלכות אדום, המשולה לחזיר, שאמנם סימן טהרתו הוא מבחוץ, אבל בפנימיותו יש בו את סימן הטומאה, היפך מידת ההסתפקות - כפירה.

מוסיף הגר"א ז"ל "וכן הוא בגלות הזה מדתן של ערב רב ונעשה לנו שם" - מעשים חיזוניים רק לשם התפארות ללא שום תוכן פנימי. מו"ר הגר"א דסלר זצ"ל אמר בשם הגר"א שדור עקבתא דמשיחא הוא דור של חיזונית, דור שרחוק מהערכים הפנימיים של אמונה ובטחון, יראת שמים צרופה, טהרת הלב ואהבת הבריות זכה (עי' ממ"א ח"ג עמ' 137).

אין צורך להעמיק חקר כדי להיווכח כי דורנו - דור של מותרות, היפך האמונה ובטחון - כפירה. הרצון ליותר נובע מתוך חוסר אמונה, אם כל מאווי האדם הם ריבוי נכסים, סימן שהפנים כולו רקוב. רח"ל בחצרותינו פשט נגע האי הסתפקות, ולכאורה מה בכך אם האדם יחיה ביותר הרחבה, אך אין זה כך, לשאיפה שכזו ישנם שורשים עמוקים בנפש האדם אשר אינם הולכים בד בבד עם הבטחון והאמונה.

*"וגם הנפש לא תמלא" - הנפש חובעת פנימיות אמיתית. האדם הריק מפנימיות רוצה למלא את נפשו בחיזונית - מתוך חסרון אמונה, וכך הוא בא על סיפקו.

אין תימה אפוא שלא זכינו עדיין לבנות ע"י מעשינו את בית המקדש. אם אנו כמעשינו דבקים בעוונות אבותינו, ומעשינו רק חיזוניים לשם התפארות ללא תוכן של פנימיות, אזי אנו גורמים גם עכשיו לחורבן הבית ולהמשך גלותנו - בגלות ארום, גלות של כפירה וחוצפא יסגי.

*חובתנו לערוך חשבון נפש לבירור הפנימיות, עד כמה יש בפנימיות האדם שאיפה לתורה ויר"ש אמיתית וטהורה. אמנם, החיזונית מסייעת לפנימיות, תנועת האיברים החיזוניים מעוררת את הפנימיות, אך יש לידע את המטרה - חיזוק הפנימיות, ועלינו לבחון עד כמה חיזונית זו חודרת לפנימיות. אין להסתפק כמעשים חיזוניים בלבד אלא יש לשפר ולעדן את מידות הפנימיות, אמרו חז"ל מתוך שלא לשמה יבוא לשמה. אולם גם בזאת יש לאדם לזכור כי מטרתו - הלשמה!

וכאשר נזכה בעזרה לבנות את פנימיותנו, אזי נזכה לצאת במהרה מתוך גלות ארום המשולה לחזיר, שסימן טומאתו בפנים היפך ממידת ההסתפקות - כפירה, ונזכה לראות בבנין בית המקדש.

3) דוגמא אופיינית למעשים חיזוניים, רואים בלויית גדוליה תורה, לשאת את הנפטר ודאי זו גמ"ח גדולה מאוד, אבל כשדורסים ורומסים איש את רעהו הלואה יקרא גמ"ח של אמת? הן אלו רק מעשים חיזוניים - לחטוף מצוה בשבילי, ואין זו גמ"ח לכבוד המת. ולדאבונו פרט זה מאפיין על הכלל, שאשר חוטפים מצוות על חשבון חברו, כדברי הגר"א ז"ל ונעשה לנו שם - מעשים לשם התפארות.

אין פירושה של מידת "עין טובה" רק להטיב ולמלא חסרון הנצרך, אלא פירושה - צורת ההטבה, השתדלות תמידית בכל דבר המועיל ומיטיב לחבירו. רק באמצעות צורת ואופן ההטבה של אברהם אבינו מבחינים במידת עינו הטובה, היינו, כשרואים כיצד טרח בעצמו לבחור ג' בני בקר, ולא סתם בני בקר אלא מובחרים "רך וטוב", הכל כדי לעשות מהם ג' לשונות מטובלים בחרדל, רואים מיד שלא היתה רצונו סתם למלאות חסרונו, אלא דרש עבור זולתו את המובחר ביותר בעבורו. במעשה נטיעת האשל, בבקשתו "יוקח נא מעט מיס", "השענו תחת העץ" ובאמירתו "ואקחה פת לחם", לא ראינו בהם אם כי דאגה יתירה לצרכי הזולת, אף שהן מעשי חסד מאין כמותם, מכל מקום עדיין לא הכיר בהם רבינו יונה ביטוי למידת "עין טובה", כי אלו הם עדיין רק "מעשי" חסד, פעולות

הטבה, אבל טרם ניכרת בהם פנימיות "החסד" - עין טובה - הרצון והמחשבה שיהיה המובחר והמשובח ביותר לזולתו!

על דרך זו כתב המהר"ל (נתיב עין טובה) שזהו ההבדל בין ילב טובי לעין טובה. עין טובה היא "כאשר הוא רוצה וחפץ שיהיה חבירו בשלימות ובטוב". אין חפצו רק שלא יחסר לחבירו מאומה ולא יצטער, ומשום שכואב לו לראות את חבירו מצטער, יעשה מה שביכולתו ובלבד שלא יצטער - אלא הרבה מעבר מזה, כשהוא רואה את חבירו, הוא חפץ בתכלית הטוב עבורו, הדבר שהוא הכי טוב בשבילו כדי שיהיה בשלימותו.

זו היא מידת עין טובה! ובלעדיה יכול האדם אמנם להיות בדרגת בעל חסד עצום, ומכל מקום עדיין לא תהיה בו מאותה מדה של עין טובה!

נמצאנו בטבענו נמנים על תלמידיו של בלעם הרשע! וקורא הדורות מראש מצוה אותנו בלאו על מידה מגונה זו, לעשות כל אשר ביכולתנו כדי לעקור מנפשנו מדותיו של בלעם הרשע. וכל אחד יודע בעצמו שאין זה דבר קל לדרוש ולרצות טוב לחבירו, אין זה טבעי! ולדאבונו מדה זו של צרות עין נשתרשה בכלל ישראל במדה גדושה רח"ל, ואנו זקוקים ביותר למצוות התורה לעקור אותה מנפשנו!

TIMELESS SEASONS

R. Robert - 247

The only antidote is to work on one's character with self-discipline so as to prevent any reprehensible tendencies from taking root. This, however, is a constant, ongoing task, as the author of *Chovos HaLevovos* writes, "אתה ישן והוא ער לך, You may slumber but the yetzer hara is always awake." In this sense, this adversary is referred to as שאור שבעיסה, the yeast that ferments dough (*Berochos* 17a). To stop dough from becoming sour, one must agitate it continuously and never leave it alone. Likewise, to thwart the yetzer from spoiling our character we have to make an unflagging effort to eliminate bad middos and avoid fermentation.

Perhaps this is what Yirmiyah had in mind with the words גלתה יהודה מעוני - the exile was a punishment for eating chometz on Pesach. Metaphorically speaking, Jews in that period didn't work on themselves to correct their weaknesses

In our generation, there is a tremendous revival in the sphere of learning Torah and its support. Similarly, chesed activities flourish to a remarkable degree. However, that field of *Yiddishkeit* which relates loosely to *avodah*, to working on our human failings, is still largely neglected. Too many adults make little or no attempt to control their harmful dispositions, and their children are not taught even the rudiments of self-discipline and restraint. All too often their every whim and desire is fulfilled and instead of learning from matzah to toil and avoid שאור שבעיסה, there is no toil and the dough automatically becomes chometz by default.

מתנת טוב עין הוא יבורך תיים פא

וזאת, כי כשיש שנת חנם הרי היא פורכת את כל הגמילות חסד שבאדם עד השורש, כי אצל אברהם אבינו הגמילות חסד נבעה מטוב עין, אבל אצל

האדם אשר חסרה לו מידת טוב עין, אומרת הגמי' שהגמי"ח שלו אינה גמי"ח יותר, כי היא נובעת ממדותיו הרעות, מגאותו, מרצונו להרגיש יותר טוב מחבירו, מרצונו למשול ולשלוט על אחרים. רגילים אנו לחשוב - הרי הוא עוסק בגמי"ח כל היום, עושה טובות אחת אחרי השניה, אין לך אדם טוב ממנו!... נכון, הוא עושה טובות, אבל הוא עושה טובות רק לאלו שהם למטה ממנו... ובלבד שישארו למטה ממנו!... אין זו עין טובה! ובגמי"ח כאלו בודאי אין שום סתירה שבד בבד איתם תהיה גי"ח שנת חנם!

"חסד" הוא בזמן שיש עין טובה ממנו צריך לנבוע מעיין של טוב, ולזה לא נקראו תלמידיו של אברהם אבינו 'בעלי חסד', אלא 'בעלי עין טובה', כי זה השורש והמבדיל בין חסד אמיתי לשאינו חסד.

אולם יסוד נוסף מונח בדברי רבינו יונה זצ"ל, שגם המשך הפסוק "כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלוקיך בכל מעשיך ובכל משלח ידיו", אינו מוסך על מצות צדקה, כי אם על הציווי "לא ירע לבבך". נמצא אי"כ שלפי רבינו יונה נמצא יסוד "טוב עין הוא יבורך" - שחידש שלמה המלך במשלי - בפסוק מפורש בתורה!

המהר"ל (נצח ישראל פ"ה) מכאן את הגמ' (גיטין נה): אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים: "השם קמצא מורה על חלוק, כי זה לשון קמיצה כמו וקמץ משם, ובלשון חכמים (ב"ב קז.) גבי האחים שחלקו ובא ב"ח וטרף חלקו של אחד מהם נאמר שם מקמצים, כלומר שנוכין מעט מכל אחד, ולפיכך הנפיר והנחלק מהכל נקרא קמצא ... לכך נקרא בעל המחלוקת בר קמצא שיש בו המחלוקת ביותר, והוא יותר גרוע, ומי שלא היה בו המחלוקת רק שהיה מתחבר אל מי שהיה בעל המחלוקת נקרא קמצא ... כי אין ספק כי שם של אלו

אנשים היה נקרא על ענין שלהם שהיו כפירוד ובחילוק, ולכך על ידם חרב הבית שהוא לאחדות ישראל, ולקשר אותם באחדות".

ומוסיף עוד לבאר את חטאו של קמצא שגם הוא היה שותף לחורבן ירושלים: "אבל יש לך לדעת כי על שהיה באותו הדור שנאת חנם ומחלוקת, ודרך המקום שיש בו שנאת חנם שיקח לו אוהב לחלוק עם אחר ששונא לו. וזה היה כאן שהיה רחמיה [האוהב] קמצא, וזאת האהבה הוא באמת חלוק ופירוד ומחלוקת כמו השנאה, כי ע"י זה נעשה מחלוקת, ולפיכך האוהב הזה נקרא קמצא, שאין התקשרות זו רק כדי לחלוק על אחרים".

19 אהבתם זה את זה היתה רק התאחדות לשם פירוד, במטרה לחלוק על אחרים. אהבה עצמית הנובעת ממקור האנוכיות - הוא פירוד. זו היתה צואת כנען לבניו "אהבו זה את זה ואהבו את הגזל ואת הזמה" (פטחים ק"ג); אהבה זו אין היא אהבת הזולת, וזוהי אהבת עצמו מתוך רצונה של כל אחד ואחד למלא את תאוותיו במידה גדושה, וכדי להפיק את שאיפתם בשלימות לגזול את האחרים, מוכרחים לאהוב זה את זה להתאגד לחבורה אחת. 8

ע"י שנאת חנם נעקרו יסודות ביהמ"ק

19

בית מקדש שני לא שרתה בו השכינה, יסודותיו הושתתו על אחדות כלל ישראל, אבל כאשר היה בהם שנאת חנם, נזרע הפירוד ביניהם, ולא התאחדו זה עם זה, ממילא לא היה יותר צורך בקיומו של ביהמ"ק, המאחד את כנסת ישראל לגוי אחד בארץ.

חורבן ביהמ"ק לא היה כעונש על שנאת חנם, אלא ע"י חוסר אחדות כלל ישראל, בטלו יסודותיו, לא היה יותר זכות קיום לבית המקדש, שכאמור כל מעלתו היתה בזכות איתערותא דלתתא - אחדות כלל ישראל.

קיום כלל ישראל בגלות מכח האיחוד

20

מה נותן את כח קיום כלל ישראל בגלות?

אומר המהר"ל: "ורמזו חכמים בכ"ד (פר' לך לך מ"ב) ידוע תדע כי גר יהיה ורעך "ידוע" - שאני מפורן, "תדע" - שאני מקבצן ... כי בשתי מלות אלו "ידוע תדע" נרמזו הגלות בלשון ידוע והגאולה בלשון תדע שהוא לשון עמיד. ור"ל מן הגלות תדע הגאולה לעתיד, כמו שפירוש ידוע שאני מפורן תדע שאני מכנסן, כי הפיזור אינו לפי סדר המציאות שיהיה דבר אחד כמו ישראל שהם עם אחד מפורן ... כי נשאר בישראל כח אחדות וקבוץ, ולומר לך כי הגלות בעצמו הוא סיבה לגאולה ... כי עדיין יש כח אחדות בישראל בגלותן ולא נתחלקו לגמרי, ובשביל כח האחדות זה שנשאר אצלם יתאחדו עוד".

עם ישראל קיים בגלות למרות פיזורם בין העמים, כיון שכח האיחוד נמצא בו כח, 9 וא"כ כשישתקל מעכב האיחוד דהיינו החטאים שגרמו לגלות, ממילא יחזור למצבו הטבעי - הקיבוץ והאיחוד. אנוחנו התרגלנו למצבנו שכעת בגלות הוא המצב הטבעי והגאולה היא ההתחדשות. אמנם באמת אינו כך, הגאולה היא מצבו הטבעי של כלל ישראל, וכל יום שאנו נמצאים בגלות מתחדש מצבנו הבלתי טבעי. וא"כ כשנתקן את הסיבות שגרמו לחורבן - שנאת חנם, ממילא נזכה לחזור למצבנו הטבעי - התאחדות כלל ישראל.

שבירת יצר שנאת חנם

21

בעומדינו בימים של אבילות על ירושלים, צריך לדעת את מצבינו האמיתיים. ללא ביהמ"ק אין עבודת כלל ישראל בשלימות, וללמוד ולחקן את הסיבות שגרמו לכך, הפתח והשנאת חנם בין איש לדעתו. דוגמא לשבירת היצר של שנאת חנם, מובא בגמ' (ב"מ לב): "אוהב לפרוק ושונא לטעון מצוה בשונא כדי לכוף את יצרו", 10 וצריך להבין איך ע"י שנוחו לשונאו לטעון, כופה בכך את יצר שנאת חנם? הביאור הוא, המעשים החיצוניים של האדם ודאי יעוררו את פנימיות האדם (עיין מסילת ישרים סוף ז'), וא"כ ע"י שכופה את יצרו וטוען חמור שונאו, ודאי שמתוך מעשים אלו יבטל בפנימיותו את שנאתו כלפי חברו.

22

נדמה לנו שעשיית חסד מצטמצם בעסקנות לעשות פעולות חסד, אמנם באמת עשיית חסד עם חברו מתבטא בהרבה אופנים מעבר לעסקנות. וכמה דוגמאות לכך: הארת פנים לחבירו הוא חסד גדול ביותר, כמו שאמרו (כתובות קיא): "ולבן שינים מחלב אמר ר"י טוב המלכין שינים לחברו יותר ממשקרו חלב" לאמור - החיך המעורר כוחו גדול יותר מסעד חומרי.

* "שמאי אומר ... הוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות" (אבות פ"א טו), אמר מור"ד הגרא"א דסלר וצ"ל היינו מצפים שמאמר זה יאמר מפי הלל שאמר "הוי אוהב שלום ורודף שלום", ולא מפי שמאי, שמידתו היא מידת הדין, אלא לומדים מכאן, שאפילו מידת הדין מחייבת את סבר פנים יפות, זה מה שאני חייב לתת לכל אחד, כי זה מגיע לו. על ידי סבר פנים חמורות ועצובות אני עלול לצער בני אדם. 11

10 וע"י חוס' פסחים ק"ג: ד"ה שראה, דהק' דמה שייך כפיית יצר כיון רמזוה לו לשנאתו, ותיצרו כיון שהוא שונא אותו גם חברו שונאו כמים הפנים אל הפנים וכאין ע"י כך לשנאה גמורה יותר ממצוה, ושנאה זו צריך לכוף! 11 על המשנה הזו של אבות נאמר באבות דר"י (סוף יג) "הוי מקבל כל אדם בסבר פנים יפות, כיצד? מלמד שאם נתן אדם לחברו כל מתנות טובות שבעולם, ופניו כבוסים בארץ, מעלה עליו הכתוב כאילו לא נתן כלום. אבל המקבל חברו בסבר פנים יפות, אפילו לא נתן לו כלום, מעלה עליו הכתוב כאילו נתן לו כל מתנות טובות שבעולם". וכל כך למה? כי עם סבר פנים יפות נתן אדם לחברו את לבו, ולזה זקוק חברו - לחשומת לב, המתנה היא רק ביטוי לשימת לב, שחשבתי על חברי למה הוא זקוק, ומה יכול לשמחן, אבל בלי סבר פנים יפות מרוקנים את המתנה מתוכנה ויעורה - כאילו לא נתן כלום, מאידך גיסא - סבר פנים יפות היא המתנה הגדולה ביותר שאפשר להעניק לזולת - "באצלו נתן לו כל מתנות טובות שבעולם" - כי נותנים לו את לבו. (ריבנו צ"ל האריך בזה בדברים בקוני וידעת כי שלום אהלך פי"ד).

23

נאמר בארחות חיים לראש (אות נו) "אל יהיו פניך זועמות נגד עוברים ושבים, וקבל אותם בפנים מאירות", לא רק את אלה הבאים לביתי צריך לקבל בסבר פנים יפות, אלא גם בלחתי ברחוב אני צריך לשים לב שפני יהיו מאירים כלפי מי הרברים אמורים "נגד עוברים ושבים" - אנשים שאיני מכירם חייב אני להאיר להם פנים!

כדי ליישם דברים אלו אין צורך להפליג למרחקים, ראשית לממש זאת יבתוך גבולינו בבתינו ובבית המדרש, להאיר פנים לזולת, לשבור את מחיצות השנאה והפירוד.

צריך לדעת את האחריות של כל יחיד ויחיד בעבודת ה' בתוך מסגרת הכלל - הפך שנאת חנם, כי האוהב את המלך אוהב גם את עבדיו! וכן הזהיר האריז"ל לקבל לפני התפלה מצוה "ואהבת לרעך כמוך", וכך גם אומרים ב"לשם יחוד" לפני כל מצוה - עשייתה "בשם כל ישראל", כי עבודת ה' של היחיד יש לה חשיבות ומעלה רק כשהיא במסגרת הכלל.

וע"י שבירת יצר שנאת חנם ורגש האחריות למען הכלל נזכה לבנות מחדש את יסודות אחדות כלל ישראל, וע"י כך נזכה ממילא לגאולה שלימה, לחזור למצב הטבעי של כלל ישראל, ולחדש את יסודות ביהמ"ק המושחתים על אחדות כלל ישראל.

24

אור חורבן בתי מקדשות גדליהו קסה

עוד שם נגמ' לענין מרנן בית ראשון "לפיכך הביא עליהן הקב"ה ג' גזירות כנגד ג' עבירות שניסד שנאמר לכן בגללם ציון תחרש וירושלים עיין מה' והר הבינה לנמות יערי, ע"כ.

מבואר נגמ' דהג' גזירות חלו עליהם נג' מקומות אשר לכל אחד מהמקומות יש בו קדושה מיוחדת, והם ציון ירושלים והר הבית דהם שלשה מתנות, ירושלים הוא מחנה ישראל, והר הבית הוא מחנה לוי וציון הוא מחנה שכינה.

ובמסכת זרכות (ג.) אמר ר"א כל
 אדם שיש בו דעה כאילו נבנה בית המקדש
 בימיו, ובספר דרך החיים ביאר כוונת
 מאמר זה דהאדם דומה אל בית המקדש,
 ש כמו ש בית המקדש הוא נבדל מכל
 האדמה היינו שנבדל הוא בקדושתו מכל
 מקומות העולם, כך האדם הוא נבדל
 בקדושתו מכל הנבראים שעל פני האדמה,
 וזו היא כוונת ר"א דאדם שיש בו דעה
 היינו שהוא נבדל בקדושתו ואינו נמשך
 אחר החומר. אלא אחר השכל, אז הוא
 דומה לבית המקדש שהוא המקום הנבחר
 להיות נבדל בקדושתו מכל שאר המקומות,
 ונמשך כאילו נבנה בית המקדש בימיו.

וענין קדושה זו שמים זה האדם וזו
 המקדש, ביאר כאן בספר הנל, דהוא
 משום כח האלוהי - היינו דאדם יש בו
 הנשמה שהוא ילוך כבודו יתבי' (וכמונח
 בזה"ק "מאן דנפח מחוכי נפח" ופי'

בתיא ריש פ"ג מחוכותו ומפנימיותו -
 חלק אלוה ממעל ממש) ובמקדש הזריח
 הקב"ה אמ כבודו ואורו "ולפיכך היכל
 הקודש שהוא מקודש אל ה' מתדמה
 לגמרי אל היכל האדם אשר שם כבוד
 הנשמה".

26 ובספר נפש החיים (שער א' פ"ד,
 ובהגהה ד"ה כי המשכן) מאריך לנאר איך
 האדם מכוון נגד המשכן והמקדש, כי ידוע
 שהמשכן שקול נגד צריכת העולם, ולכן
 אימת גמ' (ברכות נה.) "ידוע ה' כללאל
 לנרף אומיות שנבראו בהן שמים וארץ",
 וכן האדם ג"כ כולל כל סדרי בראשית
 וסדרי המכרנה, וממילא האדם הוא ג"כ
 דוגמת תבנית המשכן והמקדש, וכח שם
 בהגהה ח"ל, "לואת הרי כי ודאי עיקר
 ענין הקודש והמקדש ושמיים שכינתו יתבי'
 הוא האדם שאם יתקדש עצמו כראוי
 בקיום המצוות כיון שהם תלוין ג"כ
 בשורשן העליון בפרקי איברי השיעור
 קומה כניכול של כלל כל העולמות כולם,
 אז הוא עצמו המקדש ממש, וכמוכז ה'
 ממש, כמ"ש (ירמי' ז - ד) "היכל ה'
 המה, היכל ה' המה", ע"ש מה שהאריך
 עוד.

* ובגמ' (יומא ט.) "ראשונים שנחגלו
 עוונם נחגלה קדם, אחרונים שלא נחגלו

עוונם לא נחגלה קדם", עיי"ש בפי' רש"י.
 אבל בספר משך חכמה (סוף פ' דברים)
 פירש שבמקדש ראשון ה' עוונם רק
 בגלוי, "אבל פנימיות לבנם ה' מלא אהבת
 המורה ואהבת ישראל", ע"ש שהביא
 מירושלמי (שבת פרק ר"ע) שמה שנאמר

ולכן במקדש שני "לא נחגלה קדם", כי
 קשה מאד לחקן מה שקלקלו בלב, ועדיין
 שטן זה מרקד בינינו, ואימת (ירושלמי
 יומא פ"א ה"א) "כל דור שאין ביהמ"ק
 נבנה בימיו מעלין עליו כאילו החריבו",
 והעיקר לדעה היטב מעלות המקדש
 ולהכיר מה שחקר לנו, וזימים אלו שהם
 מקוגלים לתשובה, חובה על כל אחד
 לראות שלא יהי' ח"ו מניעה מלדו
 להשראת השכינה כי "היכל ה' המה",
 ועמיד הקרוב מזה שימים אלו יתהפכו

פעמי מועד © בין המצרים

38 5 29

חורבן בית המקדש וההשלכות הנוראות שקרו בעקבותיו, מהווה סיבה
 מוצדקת לאבל ולצער. איך אפשר שלא לחוש בכל הצרות והתלאות שפקדו,
 ושלדאבוננו עדיין פוקדים, את עמנו, וכל זאת בעקבות חורבן בית מקדשנו
 וגלותנו מארצנו?!

אנו חשים היטב כי לא יתכן לדעת כל זאת ולעבור לסדר היום, מבלי
 לקבוע מועד לאבילות לזכר מאורעות כאובים אלו. אין ספק בליבנו כי ראוי
 הוא בית מקדשנו ותפארתנו, שבגיננו ייקבע תאריך מסויים, שבו ניתן פורקן
 לתחושת היגון העמוקה הפוקדת אותנו בשל העדר המקדש מתוכנו.

האבכה בחודש החמישי

אכן מדברי הנביאים מתברר שלא בכל הדורות שררה תחושה זו.
 בראשית ימי הבית השני היו מהעם שהסתפקו האם במצב העיניינים של אז,
 יהיה צורך להמשיך בתעניות ובאבל על חורבן בית המקדש הראשון.

* הנביא זכריה, שהיה מאחרוני הנביאים וחי בתחילת ימי בית שני, מצטט
 שאלה שהופנתה מגלות בבל לירושלים, ונכללה בה בקשה לחלות בנבואה
 את פני ה' שישב להם, האמנם חייבים הם לבכות ולצום בתעניות שנקבעו
 לזכר חורבן הבית הראשון. זכריה מצטט את השאלה שהועלתה או (י. א):
 "האבכה בחודש החמישי, הינור כאשר עשיתי זה כמה שנים?"

השאלה במקורה אמנם נסובה אודות הצום שבחודש החמישי, הוא צום
 תשעה באב, אולם מהמשך הכתובים מתבאר ששאלה זו הקיפה את כל
 התעניות שנקבעו לזכר החורבן הראשון, והתשובה לשאלתם תקפה גם ביחס
 לכל יתר הצומות, כמבואר במקרא שם.

שבי ציון שבתקופה ההיא אמנם ראו שבית שני לא מילא את כל החסר
 שנגרם בחורבן בית ראשון. לא כל גלויות ישראל התקבצו באותה שעה,
 בארץ ישראל ישבו הרבה עמים נכריים, וגם תפארת הבית הראשון לא חזרה
 במלואה בבית שני. אף על פי כן העם סבר שהנה הוא עומד בפתיחת דף
 חדש בתולדותיו, ואם כן, שמא ניתן לוותר על הצום והאבל, באשר מכאן
 ואילך מצפה להם עתיד שבו יהיה אך טוב?

30 תשובת הנביא בשם ה' היתה שהצום והתענית אינם עיקר, ואם מצב
 העם יהיה שפיר, הם רשאים גם לא לצום. אולם עיקר העיקרים הוא לשוב
 בתשובה מן המעשים הרעים שהיו גורמי החורבן, וכך יחסכו את עונגת
 הנפש. בלשון הנביא נאמר (שם, ה:): "כי צמתם וספור בחמישי ובשביעי וזה
 שבעים שנה, הצום צמתוני אני? וכי תאכלו וכי תשתו הלוא אתם האוכלים
 ואתם השותים". לאמור, אין עושים שום "טובות" לקביה בהימנעות מאכילה
 ומשתיה, כשם שאין האכילה מהווה פעולה ערכית, הגורמת נחת רוח לפניו
 יתברך. את עיקר הדגש יש לשים על המעשים הטובים, כדברי הנביא (שם,
 ט:): "משפט אמת שפוטו, וחסד ורחמים עשו איש את אחיו... ורעת איש
 אחיו אל תחשבו בלבבכם". למעשים טובים אלו צריכה להיות מופנית עיקר
 מגמת האדם מישראל.

(ישעי' א - יח) "אם יהיו חטאיכם כשנים
 כשלג ילבינו", שזה קאי על מקדש ראשון,
 היינו שעוונם ה' כמוט השני, נבוע אדום,
 גלוי לכל, אבל הפנימיות ה' טוב, ולכן
 "כשלג ילבינו", אבל במקדש שני שהי'
 בהם שנאח חנם ה' חטאיכם "כתולע",
 שהדם אדום נמוכו, וזו היא הכוונה "שלא
 נחגלה עוונם", שלא ה' בגלוי אלא
 שבפנימיותם ה' רע, לכן רק "נלמד
 יהיו" ע"ש.

על כך חוזר זכריה הנביא בנבואה נוספת (ח, טד-י): "דברו אמת איש את רעהו, אמת ומשפט שלום שפטו... ואיש את רעהו רעהו אל תחשבו בלבבכם".

לחת ולא לקחת

34 האבחנה שבפי חז"ל שחורבן בית שני אירע בעקבות שנאת חינוס ששררה בעם, תוכן ביתר עומק כשנתבונן בצד החיובי של המטבע, דהיינו בענין האהבה והחמלה על הזולת.

מוכר למדי מאמר חז"ל המספר כי כאשר גוי אחד בא לפני הלל הזקן כשבפיו מישאלה ללמוד את כל התורה כולה על רגל אחת, הורה לו הלל את כלל הברזל, המנוסח בגמרא (שבת לא, א): "דעלך סני לחברך לא תעביק, וזהו כל התורה כולה, ואיך - פירושא, זיל גמור". במלים ספורות אלו הלל

הנביא הוסיף לעודד את רוח העם בהבטיחו להם בשם ה', שאם אמנם יקפידו על ההליכה בדרך זו, לא זו בלבד שלא יצטרכו לצום במועדי התעניות, אלא שימים אלו יהפכו להם לששון ולשמחה, ובלבד שהעיקר * יישמר (שם, ט): "האמת והשלום אהבו".

משקל נגד לשנאת חינוס

32 הדגש החזק המושם בנבואה זו על האמת והשלום, מתבאר היטב בדברי רש"י. הוא מסביר כי יש בדברים אלו אזהרה חמורה מפני שנאת חינוס, שהיא שגרמה לחורבן בית שני.

בחזונו ראה הנביא את מה שיקרה במרצת השנים, וכדי למנוע חורבן נוסף הוא הבהיר לעם, שיחולו מן הדברים העלולים להמיט עליהם את האסון. הצום והאבל הם דברים משניים, לעומת תיקון המעשים וההליכות, שהוא העיקר שאותו הקב"ה מצפה לראות בישראל.

ידועים למדי דברי חז"ל שחקרו אחר הסיבות הרוחניות שגרמו לחורבן. הם אמרו (יומא ט, ב):

מקדש ראשון מפני מה חרב? מפני שהי בו ג' עבירות: עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים... אבל מקדש שני, שאנו בקיאים בהם שהיו עוסקים בתורה ובמצוות ובגמילות חסדים, אמאי חרב? מפני שנאת חינוס שהיה בהם. ללמדך ששקולה שנאת חינוס כנגד ג' עבירות...

גם מבלי להתעמק בדברי חז"ל הללו אנו מגלים בהם חידוש נפלא הראוי להרבה תשומת לב. תמונת המצב של ימי בית שני הוגדרה בפי חז"ל בתקופה שבה עסקו בתורה, במצוות ובגמילות חסדים, ואף על פי כן פשה בהם נגע שנאת חינוס. אנו מבינים היטב שיתכן מצב שבו אנשים יעסקו בתורה גם במצוות, ובלבד עם זאת יהיו לקויים בתחום של בין אדם לחבירו בשנאת חינוס, וכבר היו דברים מעולם. אולם תמיהים אנו הכיצד ייתכן, שבני אדם יעסקו גם בגמילות חסדים איש עם רעהו, ואף על פי כן תשרור ביניהם שנאת חינוס? אכן, חז"ל בעינם הבוחנת איבחנו שכדבר הזה אירע בימי בית שני. לא זו בלבד שלא היו בהם עבירות חמורות כגילוי עריות, שפיכות דמים ועבודה זרה, אלא שאפילו עסקו בתורה ובמצוות וגם בגמילות חסדים, ואף על פי כן חיידקי שנאת חינוס פשו בהם, והם שהשחיתו כל חלקה טובה. אישיות האדם הינה מערכת סבוכה ומורכבת מאין דוגמתה, ולעתים עשויות להתרוצץ בתוכה פנימה תכונות קוטביות. כך אמנם אירע בדרך

ההוא. הם אמנם הירבו במעשי חסד, אולם היחס הנפשי אל הזולת היה לקוי בצורה חמורה, עד כדי שנאת חינוס.

33 מהר"ל מפראג (נצח ישראלי, פרק ד) מסביר שהבדל יסודי היה בין בית ראשון לבית שני. בעוד שבתקופת בית ראשון היו אנשים גדולים שמשכמם ומעלה, ועל כן השראת השכינה בעם היתה אף היא בצורת גליה ומפורסמת, הרי בימי בית שני, שיעור קומת האדם היחיד לא היתה מושלמת, וכל כח קיומו של בית שני נבע מצד כוחם של כלל ישראל.

מכך נבעו שורשי חורבן המקדשות. בבית ראשון היו בהם העבירות החמורות של גילוי עריות, שפיכות דמים ועבודה זרה. חטאים אלו משחיתים את כל קומת האדם (וסימן לדבר ההלכה המלמדת שעדיף להיהרג מאשר לעבור על עבירות אלו), ולכן כשנמצאו חטאים אלו בעם, נשמט הבסיס לבית המקדש הראשון והוא חרב. לעומת זאת בבית שני כבר לא היו חטאי עבודה זרה, וגם שאר העבירות החמורות בדרך כלל לא היו מצויות ביניהם. אולם שנאת חינוס גאתה בתוכם, והיא שהפרידה בין אחים וגרמה לחוסר אחדות בעם, ומתוך שכל כוחו של בית שני נשען כאמור על כח הכלל, שנאה זו גרמה לחורבן הבית.

לאור זאת מובן היטב, שהנביא זכריה שחי בתקופת ייסוד הבית השני, וידע היטב את הכוחות הרוחניים שמכוחם ניוון מקדש זה, מצא לנכון להזהיר מפני סממני הפירוד העלולים להשחית את העם ולהוריד לטמיון את כל העמל שהושקע בבנין המקדש. לפיכך הוא היתרה וביקש בשם ה': "האמת והשלום אהבו".

הורה שיחסים תקינים בתחום שבין אדם לחבירו, הם לא רק פתח לכל המצוות, אלא שכל מצוות התורה הינן רק פירוש של חובה בסיסית זו. ניתן להבין שכלל עקרוני זה הוא מפתח לכל המצוות שבין אדם לחבירו, כי בדרך שאדם אינו רוצה שיויקו לו, כך אין לו להזיק לאחרים. כדרך שהוא היה מבקש לבל יוציאו עליו שם רע, כך לא יוציא על אחרים. הוא גם לא יבייש את הזולת, משום שהרי אינו רוצה שכך יקרה לו. אולם קשה להבין מה לכלל זה ולמצוות שבין אדם למקום? אין מהוה אהבת הזולת מפתח לקיום מצוות שבת, תפילין, או ציצית? הכיצד ניתן לאמור שגם תחום המצוות שבין אדם למקום אינו אלא פירוש של הכלל שיש להתייחס אל הזולת באופן שבו אדם רוצה שיתייחסו אליו?

35 המפרשים השיבו על תמיהה זו תוך כדי חרירה לנבכי כוחות נפשו של האדם. בכל אדם מתרועצות שתי גישות מנוגדות. מחד קיימת באדם נטייה להביא תועלת לזולת, לגמול חסד ולתרום. אולם מאידך, מצויה באדם נטייה חזקה להתרכז בעצמו, ולראות את כל סביבתו רק מתוך ראי עצמו, הרב דסלר (מכתב מאליהו, חלק א, עמוד 32 ועד) מגדיר שתי תכונות יסודיות אלו ככח הנתניה וכח הנטילה. הנוטל מודרך על ידי אהבת עצמו, וזו מכתובה לו בכל ענין העולה על הפרק לשאול את עצמו, מה הוא עשוי להרויח מכך. במלים אחרות גישתו לבעיות אינה אובייקטיבית, אלא מונחה על ידי אנוכיותו. לעומתו, הנותן, שוקל כל דבר לגופו, כאשר אינו מודרך על ידי אינטרסים אנוכיים, וכל דאגתו רק לטובת הזולת והענין.

שתי תכונות אלו מתרועצות בכל אדם, ותפקידנו להגביר בתוכנו את כח הנתניה על כח הנטילה. זו אינה משימה קלה כלל ועיקר, אולם אינו בן חורין להיטל ממנה. במאמץ כנה ומתמשך אדם מסוגל להתגבר על רגשות אנוכיותו, ולבחון דברים מבחינה עניינית שאינה מונחה על ידי שיקולי רווח והפסד סובייקטיביים. אז מסוגל אדם להגיע להכרת האמת, ולרצון להתקרבות אל הקב"ה וזאת באמצעות קיום מצוות התורה. נמצא שהיחס אל הזולת הוא המפתח לקיום כל התורה.

במבט שטחי לא קל להבחין בין שתי נטיות אלו המתרועצות באדם. יש לך מי שדואג לסביבתו, ובאמת מניעיו הפנימיים הינם אנוכיים. הוא יודע שעיסוק זה עשוי להביא לו תועלת, ועל כן הוא מתאמץ בו. (באותה מידה גם האדם 'הנותן' חייב לעסוק במידה מסוימת במאמץ להבטחת קיומו ומעמדו, אולם המניעים שמאחורי פעולותיו הם רצונו להטיב ולתרום, והוא יודע שלא יוכל להעניק לזולת, אם בעצמו ייפול למעמסה על אחרים).

36 מנקדת מוצא זו, טוען הרב דסלר (מכתב מאליהו, שם, עמוד 142), שגם מצוותיו של ה'נוטל' הינן מווייפות מתוכן. אדם זה עסוק תדיר בראיית ובאהבת עצמו, והבורא תופס מקום די שולי בתודעתו, ועל כן מצוותיו הינן נטולות תוכן פנימי. גם אם הוא מקיים מצוות מעטות או רבות, לבטח את עצמו ורצונותיו הוא עובד ולא את הקב"ה, ופשיטא שאלו אינן מצוות הראויות לשמן. זהו עומק הענין שכח הנתניה הוא יסוד כל התורה, והשאר אינו אלא הפירוש.

* ברוח זו מובן היטב, שכיון שחז"ל איבחנו שבאנשי בית שני פשה נגע הישנאת חינוס, מכך הוברר שכל מצוותיהם לא היו אמיתיות. מי שהיה נגוע במידה כה גדושה של אנוכיות, עד שיחסו אל זולתו התבטא בשנאה על לא דבר, משמע שמעשיו הטובים ואפילו היגמילות חסד" שלו היו חסדי שורשים ומרוקנים מכל תוכן פנימי.

כיון שזו היתה תמונת המצב, החורבן היה בלתי נמנע, והנביא שצפה זאת מראש, התריע והיתרה מבעוד מועד "האמת והשלום אהבו", כמירשם למניעת פורענות זו.

ענין אחר

האדם מטבעו רואה את עצמו כמרכז העולם. כשהוא עומד כשדה פתוח, האופק לכל ארבע רוחותיו פתוח סביבו - והוא עומד באמצע. השמש מאירה ומחממת אותו בדווקא. השמים מכסים אותו בדווקא - כל הבריאה כולה נועדה לשרת אותו.

דוגמא פשוטה לכך היא, כאשר אדם הממהר לפגישה חשובה נתקע בפקק. תחושתו באותו רגע היא - למה כל המכוניות חוסמות לי את דרכי שלי? למה דווקא היום, שאני כה ממהר, כולם התאספו לעכב אותי? ואותו אדם אינו מעלה כלל על דעתו כי הנהג ברכב שלי ידע שדאל גם הוא את אותה שאלה - למה זה שברכב שלי יצא לנכון להפריע לי בדרכי שלי, כשעה שאני ממהר לפגישה?

וכך זה בכל דבר. בדברים העומדים על הפרק למשל, אדם אומר: "אני פתוח לשמוע דעות אחרות, ואני מכבד את דעתם של אחרים, אך אינני מקבל את דעתם כי המציאות היא כמו שאני רואה אותה..."

האדם רואה את עצמו כמרכז העולם. "המציאות" זה "אני" - כל העולם סובב אותו, ומיועד לשמש אותו.

ונהג ביום השישי, מגיע אדם הראשון. אילו היינו שואלים אותו, מי אתה? היה אומר: "אני פה רק המלצר... יש עולם, הקב"ה הוא החתן, ואני המלצר הראשי - אני הכי קרוב אליו מכל הבריאה, ואני אשרת אותו באופן הטוב ביותר".

כך נמשך המצב בעולם במשך מספר שעות - השמים כסאי, הארץ הדום רגלי, ציוצי הציפורים נגנו לכבוד "החתן", ואדם הראשון היה המלצר הראשי.

ונהג באה האשה ואומרת לו: "וכי האלקים הוא החתן? תאכל מעץ הדעת, ותהיה אתה כאלקים - תהיה אתה "החתן"!".

וזה היה חטאו של אדם הראשון. הוא אמר כביכול להקב"ה: "זו הצידה, לא אתה "החתן", מהיום אני "החתן", כל העולם הוא סביבי ונועד לשרתני, ואתה - בורא העולם - "המלצר הראשי". אתה אלקים שבשמים תשמש אותי - תביא לי חיים, בריאות, פרנסה וכל צרכי - התפקידים התחלפו".

לפני חטא עץ הדעת, היתה מלכות שמים עשר ספירות. הכל היה של הקב"ה - החסד, הגבורה, התפארת וכו', וכו', והקליפה היתה נקודה אחת בלבד. ואילו לאחר החטא, התחלפה מלכות שמים במלכות של קליפה. "קליפה" זה עבודה זרה. וחז"ל אומרים (שבת קה ע"ב): "איזהו אל זר שיש בגופו של אדם, הוי אומר זה יצר הרע". ומהו יצר הרע? "לי יאורי ואני עשיתיני" (יחזקאל כט, ג) - "אני אלקים, המרכז של כל היקום". הקליפה תפסה עשר ספירות - כלומר "העולם הוא שלי", ומלכות שמים הפכה להיות נקודה אחת.

האדם הזה אינו מתעלם ממציאותו של הקב"ה. אלא אדרבה, הקב"ה "משרת" אותו - הוא נותן לו חיים ופרנסה וכו'. הקב"ה משרת אותו ולא בחנם... בכל בוקר הוא מתפלל תפילת שחרית, וגם במשך היום הוא משלם לו על כל מאכל ועל כל הגאה שהקב"ה נותן לו, במאה ברכות. האדם מרגיש שהוא "החתן" והקב"ה כביכול "המלצר" המשרת אותו.

וזהו המהפכה שאירעה בעקבות חטא עץ הדעת (וגם בחטא העגל, שהיה הענק של חטא אדם הראשון, כנוכר).

המהפכה בחורבן הבית

בזמן שבית המקדש היה קיים, יהודי שנכנס לבית המקדש, חש בכיורו

406
שכל מציאות העולם, כל כולה לא נועדה אלא לפאר את הקב"ה ש"השמים כסאי והארץ הדום רגלי"!

ומה קרה לאחר החורבן?

אם נשחמש במשל שהבאנו לעיל, שהחתן הוא העומד במרכז של החתונה, וכל הנוכחים רק סובבים אותו - נגדיר זאת כך: אלו מאכלים יש בחתונה? התשובה היא פשוטה - תלוי מי החתן. אם החתן הוא בן גבירים וממשפחת גבירים, השולחנות מלאים כל טוב, שפע המאכלים סוגים מסוגים שונים, והכל כיד המלך. ואילו אם החתן הוא עני החי בצמצום ובדוחק - המאכלים גם הם פשוטים ביותר וניתנים בצמצום.

זהו ההבדל. כשהקב"ה החתן, כשהקב"ה הוא העומד במרכז - השפע ניתן במידה שאין אנו מסוגלים לתאר.

נצייר לעצמנו דוגמא קטנה שתתן לנו איזשהו דמיון לשפע שהיה אז. הדבר החשוב ביותר לכל אחד ואחד זה נחת מילדיו. בזמן שבית המקדש היה קיים כל הילדים היו בדרגה השייכת לתנאים! אם היו לאחד חמשה בנים, היו לו חמשה תנאים בבית! אחד כרבי עקיבא, אחד כהלל הזקן, אחד כרבי יוחנן בן זכאי... וכי יש לנו מושג למשמעותה של נחת שכזו?

באותם ימים, לא היה חסרון של פרנסה, לא היו עקרות ולא כל סבל אחר. הקירבה לקב"ה היתה כל כך גדולה, שהיא גרמה לשפע כזה שלא ניתן להסבירו. כמו שאי אפשר להסביר לעיוור מהם צבעים, ומהם גופים מרהיבים - כך נראה עולמו של הקב"ה. אך כשעם ישראל חטאו ונחרב בית המקדש, אין האדם רואה את הקב"ה כמרכז העולם. וכשהאדם הוא "החתן" - גם ה"כיבוד" בהתאם - מחלות, צרות וחורבנות.

וכשכית המקדש נחרב, האדם נהיה מרכז העולם - העולם כולו שלו. הוא מתעורר בבוקר - הוא מרגיש קודם כל את עצמו. הוא עייף, הוא ישן עוד קצת... יש הרי מנין גם בתשע... אבל אם הוא יתפלל בתשע, הוא יאחר לכולל, אז הוא קם למנין של שמונה וחצי ומקצר בתפלתו...

אמנם, יש אנשים שמתעוררים בבוקר ולא מרגישים את עצמם - אמא המתעוררת לקול בכי של תינוקה בן החודשיים לא מרגישה את עצמה כלל, היא ממחרת לקום כי יש מישהו הנוקק לה. היא לא של עצמה, היא של התינוק! זהו המושג "להתגבר כארי". האריה קם בבוקר כי הוא יודע שהעולם לא שלו, הוא משרת של השם יתברך!

זהו חורבן הבית. האדם קם בבוקר וחושב רק על עצמו - הוא אוכל ושותה, ישן - וגם מתפלל ולומד כדי שיהיה לו עולם הבא. והקב"ה הוא זה שמשרת אותו ומספק לו את כל צרכיו.

כאן הוא הפתח להצלחנו. לקליפה יש את הכל: חכמה, בינה, חסד, גבורה, תפארת... אבל דעת אין לה. ומכאן אנו יכולים להגיע לנקודת הקדושה. כי כאן אנו יכולים להציב את השאלה הנוקבת: של מי העולם? וכי באמת הקב"ה הוא המשרת? הוא "המלצר הראשי"? רק חסר דעת יכול לחשוב כך. כי על ידי הדעת אנו מציבים שאלה אחת: איך העולם נראה כשהאדם הוא "החתן", ואיך נראה עולם כשהקב"ה הוא "החתן"?

ואם האדם לא יודע, לא זוכר - בא יום תשעה באב להזכיר לו. בתשעה באב, אנו מעבירים לנגד עינינו בדיוק איך היה נראה העולם כשהקב"ה היה במרכז, ואיך נראה העולם כשהאדם הוא המלך, הוא "המרכז":

"העיר רבתי עם - היתה כאלמנה". "רבתי בגויים שרתי במדינות - היתה למס". "ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן"... גזירות ת"ח ות"ט...

וכשאנו רואים את כל הדברים האלה, את ההבדל התהומי בין עולם שבו הקב"ה הוא המרכז לעולם שהאדם הוא המרכז, נדרש מאתנו דבר אחד - לבכות! לזעוק לקב"ה: "רבנו של עולם! מתי תחזור כבר לעולמך? מתי יפתרו כל הבעיות, מתי יפסקו כל הצרות?!"

The first thing we have to realize is that selfishness is essentially a form of *avodah zarah*, idol worship. Selfishness is really self-worship. The Psalmist tells us (*Tehillim* 81:10), "You shall have no alien gods among you." Our Sages (*Shabbos* 105b) comment, "Which alien gods dwell among you? The evil inclination which is within each person." Within each and every one of us there is an alien god called *Anochi*, self, and our entire lifetime is one long struggle to resist the worship of this god.

➔ We must decide once and for all who stands at the center of our universe. Is it Hashem? Or is it the great Me, the alien god otherwise known as *Anochi*?

Every issue of *bein adam laMakom*, our relationship with Hashem, always comes down to this question. Should we or

45

The question is essentially whether we should sacrifice our comfort and convenience in order to fulfill our obligation to Hashem. In other words, who has priority, Hashem or us?

If we think a little more deeply into it, it also becomes apparent that every single issue of *bein adam lachaveiro*, our relationships with other people, also hinges on the exact same question. Who is at the center of our universe, Hashem or us? Think about it. Every argument we get into, every domestic squabble, aren't they all motivated by our overbearing egos? Aren't we always motivated by our perceived needs and rights? Who should choose the baby's name, you or I? Should we go to your parents for Pesach or mine? Do we keep the air conditioner on or do we shut it off? It is always in defense of our turf, of our needs and wants, of our rights. It is defense of the alien god named *Anochi*.

So what do we do about it? Can we solve the problem by a conscious resolution to be selfless? Unfortunately, it is not so simple.

46 We can resolve to stop talking *lashon hara*, we can actually stop in our tracks if we make a great effort, because people were not created with a fundamental need to speak *lashon hara*. We can resolve to speak only the truth, because people were not created with a fundamental need to cheat and lie. But we cannot simply resolve to stop loving ourselves, to stop caring about ourselves, to stop worrying about ourselves, because the sense of self is part of our fundamental nature.

➔ *Ahavas atzmo*, the love of self, is part and parcel of the human condition. Hashem created every single human being with a love of self, because it would be impossible to function without it. A person must recognize that he is a somebody, that he has intrinsic worth, before he can be expected to accomplish anything at all. A person serves Hashem because "I want to do it." There must be an "I" who

47

So we are faced with an anomaly. On the one hand, we need a certain degree of *ahavas atzmo*, a love and concern for ourselves, in order to exist. On the other hand, that love and caring for ourselves can distort and corrupt our lives. Herein lies one of the most basic challenges of life. How do we prevent self-love from becoming self-worship? How do we avoid becoming so preoccupied with ourselves that we forget about everything and everybody else? How do we achieve a proper balance?

תשעה באב הוא היום היחיד בו אפשר לראות את האמת לאמיתה. נכון, את יופי עולמו של הקב"ה אי אפשר להראות, את הקלקול אולי כן. אך המטרה העיקרית כתשעה באב היא להתגעגע אל הנקודה, לשאוף אל נקודת האמת - מי ברא את כל אלה? הקב"ה! שחכו ממתקים וכולו מחמדים.

✳ ומתוך אותם געגועים, אפשר להגיע לנקודת הקדושה, ועל ידה יכול האדם לגרום למהפכה בחייו.

שנראה מעלת חברינו

כמוכן שמשמית האחדות הבנויה מן השילוב בין האמת והשלום אינה קלה לביצוע, אולם היא חייבת לעמוד בראש מעיינינו.

הנביא זכריה המשמיע דרישה זו, גם מצביע על הדרך להשגתה באומרו: (שם, יז): "ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם". הלב צריך לרצות בטובת הזולת, ואז ניתן גם להגיע למעשים תואמים. זוהי הבחינה שעליה כתב הרבי ר' אלימלך זע"א בתפילתו: "שנראה כל אחד מעלת חברינו ולא חסרונם". העין צריכה לראות את מעלות הזולת והלב צריך לרצות בטובתו, ובעקבותיהם יבואו המעשים הגורמים להרבות שלום ואחדות.

גם האדמו"ר היפני מנחם כתב וחתם באגרתו האחרונה לציבור, בפסוק: "היטיבה ה' לטובים ולישרים בליבותם".

יש לאמן ולתרגל את הלבבות להתעלות מעל נגיעות אנוכיות, לחשיפת הטוב והיפה שבזולת ולרצות לראות בטובתו, זו תהיה תשובתנו לפגעי הישגת חנינם שמאו ועד היום מחללים בינותינו. או אז נצפה לקיום הנבואה (זכריה שם, יט): "צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים".

48

is by getting involved in projects that are focused on the needs of others. Spending serious volunteer time working for a *kiruv* organization, a *bikur cholim* or a charity is an excellent option. People who are married and have children, however, do not have to go far afield to find opportunities for selflessness.

49

Try complimenting people. That's not such a difficult thing to do. It's a doable small step. How much does it cost to compliment somebody? Someone *davens* nicely for the

amud, tell him you enjoyed it. A woman who meets someone she knows can tell her she looks beautiful. She can compliment her *sheitel*. What does it cost you? What does it cost you to say a nice word?

What does it cost every once in a while to call up your child's teacher or *rebbe* and tell him how happy your child is? What does it cost to call up the principal and compliment him on his work? We're always there to complain when things go wrong. Why can't we be there to give compliments when they go well?

✳ Start giving compliments. If you can't be generous with your money or your time or your energies, at least be generous with your words. We all know how to do that.

50 Sometimes when I come to my *shiur* room, there are not enough chairs for all the *bachurim*, and they have to go to other classrooms to bring more chairs. I always tell them what Rav Shraga Feivel Mendlowitz would say in a similar situation if a *bachur* came back with a single chair, "You bring one chair, you're a *shlepper*. You bring two chairs, you're a *baal chessed*."

One chair means you thought only about yourself. Two chairs means you thought about others as well. Is it really so hard to bring two chairs? They're not heavy for these vigorous young men. So why bring only one? Because you are not accustomed to thinking about others. The answer, therefore, is to become accustomed. Train yourself to bring two chairs, and before you know it, you will indeed be thinking about others. You will become conditioned to it. It will become part of your nature, your mindset. ✳